

אמציה פורת : פדאין

הכסא! עבר הרהור בראשו של מר מנור לשמע הדפיקות בדלת וחדוה משונה קפצה עליו. בתנועה זריזה שלא כפי שנותיו הסיר מעליו את השמיכה ונתישב. גישש ברגליו ודיחקן לתוך נעלי-הלבד שהמתינו להן מתחת למיטתו. הציץ בשעונו. מסתבר שהקדימו קצת. ואף-על-פי שמראש הודיעו שיביאו את הכסא בבקרו של אותו יום, נראתה לו השעה מוקדמת קצת לכגון זה. מן-הסתם מלאכתם מרובה והם חשים להיפטר מן הדבר עכשיו שנסתיים. על-כל-פנים מוטב כך ולא יהיה מבטל את בקרו בצפיה שבקוצר-רוח.

„עוד רגע אחד!“ זרק לעבר הדלת. חוכך היה בדעתו אם יחטוף וילבש חלוק על כתונת-הלילה שכיסתה את גופו המקשיש עד לברכיו, אך משלא נמצא לו החלוק מיד גמר בדעתו שאחת היא לו מהו שיחשוב עליו בעל-מלאכה הדיוט שיראהו בכתונת-הלילה. בעצם היחה כתונת-לילה זו מן הסימנים המובהקים שנתן מר מנור בעצמו וראה בו משום אות ומופת שעתיד הוא ביום מן הימים לקום ולבצע את המעשה הגדול שיעד לעצמו. כתונת זו, שבשום פנים לא הסכים לוותר עליה, ולא הועילה אפילו רחל סתווי, אלמנת ידירו המנוח. ואף-על-פי שמאו נתאלמנה מאישה שנים אחדות קודם-לכן היא עושה בביתו של מר מנור כבתוך שלה ובת-משק-ביתו היא. כפי שנהג מר מנור לומר באזני שכנר-דידו חנן גלבע, ואף-על-פי שמזה כשנתיים מר מנור מחלק עמה כפעם בפעם את יצועו ופורס לה מחיקו הדל — מכל-מקום לא הצליחה לשדלו שימיר את כתונת-הלילה בפיג'מה הגונה, לבוש-לילם של בני-אדם-מן-הישוב. ואין צריך לומר עכשיו שהגיע הכסא והמעשה הגדול קרוב להתגשמות, ודאי שאין לתת את הדעת לקטנות כגון אלו.

כשעקר לבסוף והלך בפרוודור לעבר הדלת הבחין ביאקו כלבתו שהקדימתו והיא עומדת אצל הדלת, מרחרכת בסדק התחתון ומכשכשת בזנבה. עננה חלפה בראשו. לראשונה נתן דעתו שהכלבה לא נבחה לשמע הדפיקות בדלת ולראשונה חשב שאפשר אין מביאים לו את הכסא ככלות הכול, אלא מישוהו אחר הוא העומד מאחרי הדלת, ידוע ומוכר לה לכלבה. הוא סר אל הדלת ופתח בזהירות כשהוא מחביא גופו מעבר לדלת ומציץ בסדק צר שהותיר. לתמהונו ראה אצל הפתח את דודיק, בנה בן העשר של רחל סתווי, מי שהיה תלמידו קודם שפרש ויצא לפנסיה.

„דודיק!“ קרא מר מנור מופתע ומיד תיקן עצמו: „דוד, המתן לי רגע, מיד אפתח.“ הוא סגר את הדלת, חש לחדר-השינה ותר אחר בגדיו. עדיין לא שכת, אף-על-פי

שזה לו שבועות אחדים שהוא פרוש לפנסייה. שמורה ותיק הוא בבית-הספר העממי הוותיק במושבה הגדולה בשרון ואסור לו בשום פנים להופיע בכתונת-לילה זו שעליו לפני תלמיד לשעבר, ואפילו אותו תלמיד מהלכים לו בביתו בזכות אביו. ידידו המנוח של מר מנור, ובזכות אמו תיבדל-לחיים. ולא רק משום שאין דרכו של מורה המכבד את עצמו שיופיע לפני תלמיד בכתונת-לילה. לאחר שלושים-וחמש שנים של הוראה כבר היה לבו גס קצת בתלמידיו ושוב לא היה עשוי להעריך נכונה את מידת הבקורת שבהם. אלא זאת ידע שלמחר כל בית-הספר מסיח בכך. יודע הוא יפה בטיבם של פרחים אלה. הם יהפכו בה פנים ואחור ויעשו ממנה מטעמים כאשר אהבו. לעולם הם מועדים, ואפילו דודיק זה. ואבוי לך אם תעז לגעת בהם לרעה. חלפו-עברו ימי המנדט והבריטים ושוב אין אדם רשאי לסור אל פוחח מתפרע בכיתה-ולתפוס באזנו ולתלוש לו תלישה גדולה, לאט-לאט תוך כדי מיעוך האפרכסת. עד שהאזון מאדימה ולאחריה הלחי ולאחר-כך דמעות עולות בעיניו של החוטא והרחש-לחש בכיתה פוסק והולך עד ששורר בה הס מוחלט, דממת-קבר, והכל מביטים בבעתה בידך המטילה משמעת. עתה ברוך השם קמה ונהיתה מדינת-ישראל ונפרק עולו של השלטון הזר ויחד עמו נפרק עול שלטון ומשמעת בכלל. כיון שקורא דרור לעם התחילו הכל מעיזים פנים וכל אוויל עומד ותובע בפה את זכויותיו כביכול.

מר מנור משך בכתפיו בתנועה של הסתייגות שבשאת-נפש. הוא לא יכול לשכוח אותו מעשה במורה הוותיק, חברו לעבודה, שיום אחד עשה מעשה-שבכל-יום שלא כדאי ליתן עליו את הדעת, סטר לתלמיד סטירה בפניו, והלך זה וסיפר באזני אביו והלך האב וסיפר באזני הורים אחרים והרים קול-צווחה עד שנתנהו ראש עליהם והלכו אל המנהל והריצו מכתבים למשרדים ולעתונים ולא נתקרה דעתם עד שסולק אותו מורה מבית הספר. וכמו לגדוש את הסאה הובא לבית-הספר מנהל חדש, צעיר לימים, הסבור שכיון שסיים את האוניברסיטה העברית הריהו יודע הכל ורשאי הוא לעוץ עצות למורה ותיק כמר מנור שעשרות שנות ההוראה שמאחריו ודאי שהן שקולות כנגד מה שהללו קוראים השכלה אוניברסיטאית. והלה מפטם את ראשיהם של המורים במלים יפות שהביאן עמו, מתודיקה. פסיכולוגיה, לימוד מתוך ענין, חינוך מתוך אהבה, פסטאלוצי, ג'ון דיואי, ועוד כיוצא באלה דברי-עתק. והוא מתרועע עם התלמידים, בא בסוד שיחם ומתערב בהמונם, והם סובבים אותו ומחזיקים בו כבקרנות-המוזבח. אותם ימים התחיל מר מנור להגות את רעיון המעשה הגדול שיגש לביצועו עכשיו שהכסא עומד להגיע. לזכר הכסא נתחייך מר מנור ומיד זכר גם את הילד העומד מאחרי הדלת והתחיל למשוך מעל גופו את כתונת הלילה. בעירומו חש לפתע במין תשוקה מורה לחזור וללבוש את כתונת הלילה, לסור אל הדלת ולפתוח אותה ולהופיע בפני הילד כך; מין כמיהה לא-מובנה לו להתמכר לדבר שהוא חושש מפניו ושידע בו שלעולם אי-אפשר לו שיהיה. אכן, יודע הוא בה ברחל סתווי שכבבר היא

משתוקקת שיהיה מר מנור מתרוצץ לו בביתו בכתונת־הלילה שלגופו לעיניה ולעיני דודיק בנה. כדרך שאב, ואפילו אב־חורג הוא, מתהלך לו בביתו, בחיק משפחתו. אף־על־פי שמעולם לא דובר בכך ודברים מפורשים לא נתהדהדו מעולם בחללו של הבית.

אלא זו רעה, שהלזו, בשכבה ובקומה, הביאה אתה את עיניה. וכי יש טעם בדבר בלא עיניים אלו שבאשה? ודווקא עיניים אלו תובעות אותו לשלם מחיר גבוה כל־כך. וכשהוא מסיח את לבו לפני חנן גלבוּע, ידידו האחד, כדי לשמוע מפיו שאינו חייב לה לאשה זו ולא־כלום, טוען הלה להכעיס שחייב הוא לה גם חייב. העולם, כך טוען חנן גלבוּע, כמוהו כחלון־ראוה: אין לך דבר המושך את העין ואת הלב שלא ניתנה בצדו תווית של מחיר, ומי שנוטל בלא מחיר כמוהו כספורץ וכשוּדד. מר מנור מתחייך ומבטל בידו ובלבו.

אבל עתים קופא החיך על שפתיו. ביחוד באותם רגעים שלאחר ייחוד, בשעות אחר־הצהריים בחדר־השינה בביתו; באותם רגעים שלאחר השיכחה שנגזרה על כל הממורות והעלבונות, ואפילו על רעיון המעשה הגדול, בנורעותיה של רחל סתווי, האשה היחידה שאהבתו בחייו וקיבלתו כמו שהוא ואפילו אין הוא גדול־המאהבים שבכל־הדורות ואפילו סימניהן של קשישות ועייפות מתנכרים בראשו ובגופו. אותם רגעים, כשהם נינוחים זה בצד זה, שולח מר מנור מבט מתגנב לעברה של רחל סתווי ורואה אותה כשהיא מפנה ראשה לעבר החרכים שבתריס המוגף והיא רואה שהשמש קרובה לשקוע ועצבות גדולה נקרנת ממנה לחללו של החדר. והיא מתאנחת בחשאי וקמה ומתחילה ללבוש את בגדיה כדי לצאת ולחזור לביתה ולמשקה הקטן ואל דודיק בנה שם בקצה המרוחק של המושבה, סמוך לגבול. משהו משפיל יש בהסתלקות חשאית זו של אשה בשנות־הארבעים, משל כאילו היתה נערה בשנות העשרים. ומר מנור יודע שרוצה היתה להישאר ישנה לצדו עד אור הבוקר ולקום בבוקר ולהיכנס לחדר הסמוך ולהעיר את דודיק, שיתחיל להתקין עצמו לבית־הספר.

אלא דרך־כלל נוח לו למר מנור שלא לרדת לסוף עצבותה ואנחתה של רחל סתווי. נוח לו לחזור ולשגן לעצמו שכל אותה אהבה שהיא רוחשת לו אינה אלא מין הכרת־טובה משונה שבאשה. הכרת־טובה לאיש, שלאחר שנפל אישה על משמר המושבה מכדוריי מסתננים ראה חובה לעצמו לעזור למשפחת ידידו המנות והציץ לאלמנה שתהיה באה וצופיה הליכות ביתו, ובכך יתאפשר לה להוסיף הכנסה על הכנסות משקה הקטן ולקיים את עצמה ואת בנה קיום הוגן אם גם לא משופע שפע. וכך הפכה רחל סתווי לבת־משק־ביתו — כינוי מוצלח שהיה בן כדי להבדיל הבדלה ברורה בין האשה העושה בביתו של מר מנור לבין סתם עוזרת, נערה או אשה מן המעברה הסמוכה, הבאה אל המושבה לעשות שעות אחדות ביום בכבוד ביתה ובהתקנת ארוחותיה של משפחה מן המשפחות במושבה הוותיקה, ההולכת והופכת עיר קטנה.

למען האמת, מעודו לא ראה עצמו ראוי שתאהבנו אשה, ובייחוד מאז נתאכזב בענין של אהבה, כחצי יובל שנים קודם-לכן, כשהמורה שהיתה מטיילת עמו לעת ערב בשדרה האחת שהיתה אותם ימים במושבה פנתה לו עורף ונישאה לחייר שלקחה עמו. למן אותה שעה מובטח היה שיש בו משהו הדוחה אוהן את הנשים, והחליט לעקור כל מחשבת נישואים מלבו ולשקוע ראשו ורובו בעבודת בית-הספר. לפיכך לא קל היה לו להסביר לעצמו מה שהתרחש אותו ערב עגמומי, כשנתיים עברו מאז ועדיין הוא זוכר היטב כיצד חזר לעת ערב לביתו מישיבת-מורים בבית-הספר, מדוכדך ועייף, שבע רוגו ומרורות בשל צעירים אלה בין המורים הדוחקים רגליו ומתיחסים להערותיו במין פטרונות סלחנית, שקוע בכורסתו כשהוא מליט פניו בכפותיו, חס לפתע במגעה הקל של יד קשה ומיובלת למודת-עבודה מחליקה על ראשו ועל ערפו, וכשנשא עיניו ראה את רחל סתווי ניצבת עליו ומביטה בו בעיני המלה גדולות וטובות וקודם שידע איך ומה חיבקה במתניה העבות, מתני איפרה, וכבש ראשו בחיקה וגעה בבכי כתינוק, והסירה לה את כל לבו והניחה שתלטפנו על ראשו עד שנרגע קצת ושתגחן ותחלוץ את געליו ותקימנו ממקומו ותוליכנו אל המיטה... אף-על-פי שעד לאותו ערב כבר עשתה בביתו שלוש שנים בלא שנתרחש דבר ביניהם, נתקשה קצת להאמין שאהבה היתה זו מצדה ועל-כל-פנים נוח יותר היה לו להאמין שאין כאן אלא עתים כשנתעצם בטענותיו בינו לבינו החליט בלבו שרחל סתווי כל כוונתה שיקח הכרת-טובה שבאשה.

אותה ואת בנה מן המשק הקטן והנידח הנתון לסכנות שם בקצה המרוחק של המושבה, סמוך לגבול, מן המקום שנהרג בו אישה, מן המקום שאמר עבודה קשה והליכה מרובה ומלחמה מתמדת בהרגשת הבדידות, ויביאנה לכאן, למרכז המושבה, לבית הקטן והנאה, הרחק מן הסכנות והבדידות, אלא וכי משום כך חייב הוא לחדול פתאום מאורח חייו ולראות לשטות זו לקחת לו אשה עכשיו שהוא בן חמישים-וחמש (חמישים-ושש בעצם)? על אלו, בייחוד כשזכר אותה מורה, נתלוותה עתים וזחיות-הדעת שבשמחה סתומה לאיד.

„עוד רגע אחד, דוד!“ קרא מר מגור לעבר הדלת. אף-על-פי שדודיק הקטן היה יוצא ובא בביתו, הקפיד מר מגור שלא לכנותו בחניכותו, ואף-על-פי שעתים נטה לכך ביותר בהשפעת האם שהיתה מדברת בכנה ובהשפעת חבריו של דודיק שלא ידעו לו שם אחר, לגביו היה ב„דודיק“ משום אינטימיות יתירה, יחס מחייב יתר-על-המותר, לאחר שמשך עליו את מכנסיו ותחב את גופו הריה לתוך החלוק קח אל הדלת לפתוח לדודיק, עם שלבו אומר לו שלא בא הילד אלא להודיעו, כדרך שכבר אירע בעבר, שאמו לא תוכל משום-מה לכזא היום לעבודתה בביתו.

„היכנס-גא, דוד“, אמר כשפתח את הדלת, „אמא אינה בקר-הבריאות?“ „לא, המורה“, הפטיר דודיק בשפה רפה, ומר מגור תהה מה עלתה לו לקטן זה שקולו רפה, אבל משראה את פניו החיורות הרציניות של הילד ואת עיניו הקרועות לרוחה כמתוך פחד, ניבא לו לבו דבר איום.

„היכנס. היכנס. דודיק“, אמר בקול מבוהל, הניח ידו על כתפו של הילד ודחפו פנימה.

הילד נכנס בצעדים הססניים ופסע לפני מר מנור לעבר הטרקלין. מר מנור סקר אותו מאחור בפחד גדול והולך. לפתע נתמעטה דמותו של דודיק, גופו נתכווץ וראשו צנח לו לפניו. הוא התיפח בחשאי. מר מנור הניח כפותיו בהיסוס על כתפיו של הילד. מזווית־עיניו ראה שהכלבה, שחשה בחוש טבעי שנפל דבר, נצטדדה ונצטנפה לה בפניחה.

„מה קרה, דודיק?“ הרהיב ושאל כשנכנסו לטרקלין ודודיק הניחו שידחפנו לתוך כורסת העור הישנה.

הילד הגביה עיניים דומעות: „פדאין היו אצלנו בלילה, המורה“.

מר מנור נתישב לאטו, כבלא־משים, בכורסה הסמוכה.

„אמא שלחה אותי להגיד לך“, אמר הילד.

„היא... היא נפגעה?“

הילד הניד בראשו לאו. מר מנור חש כיצד צמרמורת של רווחה מתחילה לזחול מסובכי רגליו לעבר מתניו ולאורך שדרתו עד שנעצרה בלחיו וליהטה אותן. הוא נשם עמוקות ונתאושש.

„ספר, דוד, ספר מה קרה!“ דרש בקול מפגיע.

מדבריו המקוטעים של הילד הצליח מר מנור לצרף את התמונה. פדאין שבאו מעבר לגבול חדרו למשקה של רחל סתווי ופוצצו את בנין הרפת על הפרדה שבתוכה, לאחר שהוציאו את הפרה ולקחוה עמם. כפי הנראה לא הצליחו להשתלט על הפרדה, שהיתה ידועה בסביבה כולה כמועדת להתנגד ולהשתולל כשזרים מנסים אליה דבר. אנשי־הבטחון, שחשו למקום לאחר הפיצוץ ומצאו את רחל סתווי ואת דודיק בנה דבוקים ולחוצים אחוּז־אימה מתחת למיטה, קבעו בחקירה ראשונה שהמחבלים באו מכיוון הפרדס הסמוך לגבול. דודיק היה גרעש מן המחזה שנגלה לעיניו עם שחר. הפרדה, עודנה חיה, היתה מוטלת בריסוק עצמות מתחת למפולת כשראשה וקדומניותיה נשארו אי־כה מחוץ לגושי הבטון שעליה יצלעות חשופות בצדה מלבינות מתוך עור קרוע ובשר אדום־שחור. דודיק ראה כיצד אחד השומרים יורה כדור לתוך אונה וכיצד כבה המבט הפרוע בעיניה. „היא היתה פרדה נורא טובה“, התיפח הילד. „רק אתמול רכבתי עליה למרעה על־יד הפרדס“.

„אמא שלחה אותי להגיד לך שהיא לא תוכל לבוא השבוע“, הוסיף לאחר שנרגע קצת.

„אין בכך כלום, ילדי“, אמר מר מנור. „מה יש בדעתה לעשות?“

„אנל־אידע, אמא מפחדת להישאר שם אבל רבסרן מזרחי הבטיח לנו שישלח כל ערב שומרים לכל הלילה שיעמדו בקשר עם הפטרול. סוף־סוף נזכרו החכמים שגם בצד שלנו צריך שמירה“. מר מנור ידע שבמשפט האחרון מצטט הילד מישהו מן המבוגרים.

„ודאי, ודאי ילדי“, אמר מר מנור. „לך הביתה ועזור לאמא. מן-הסתם זקוקה היא לך עכשיו.“

„אני“, הוסיף כשקמו ממקומם, „אפשר שאסור אליכם לאחרי-כך. אני מצפה שיביאו לי משהו, ואחרי-כך אסור אליכם.“

הוא ליווה את הילד אל הדלת. הכלבה קמה מרבצה ופסעה חרישית אחריהם כשראשה מושפל מתוך הכנעה וטוב-לב. הילד לא הבחין בה וכשעמד עם הפתח הגיעה הכלבה את חטמה הרטוב אל ירכו ההשופה, מתחת למכנס הקצר. הילד, שעצביו היו מתוחים, נבעת, נסב בתנועה חדה לאחוריו וצווח:

„זווי הצדה! ילען דינק!“

מר מנור חש לתפוס ברצועת צווארה של הכלבה, שנסוטה אחור נבוכה, מניעה בתנועות מטוטלת את זנבה המושפל.

„אין דבר, דוד“, אמר בקול תוכחה. „היא לא התכוונה להרע לך. הלא ידעת כי כלבה טובה היא מאין כמוה.“

„כן, המורה... אני רק נבהלתי... לא הייתי מוכן.“ הפטיר דודיק מתוך בושה על שראהו המורה בקלקלתו. הוא נסב וחש החוצה. מר מנור עמד והביט בו כשיצא את השער אל הרחוב, עד שהתחיל הילד לדדות בקפיצות לאורך הכביש וסוף שפתח בריצה ונעלם מעיניו של מנור.

ילד מסכן, הגה מר מנור כשיצא עם כלבתו יאקי לסיור-הבוקר היומי. הרחוב התחיל לרחוש בני-אדם שיצאו לעבודת יומם. סוס בלגי ענק שנראה למר מנור רבי-כוח ורענן כדרך שהבהמות נראות בבוקר היה מושך בשעט עגלה עמוסה כדי-חלב. העגלון בירך את מר מנור במועל-שוט. הבתים ברחובו של מר מנור בתים שלווים, זוחי גגות אדומים-מאפירים, בעלי הדרת עלווה עבותה — בתיהם של ותיקי המושבה שהעצים בגניהם עבי-גזע. למראה בתים אלה ולמראה ביתו שלו בפרט היתה דעתו של מר מנור זחה עליו. מנוחה ונחלה היו כאן. אותו בוקר, למראה הילד הדוהר אל גבולה המרוחק של המושבה, חש בכך בחריפות יתירה. כאן, במרכז המושבה, לא הרחק מן הכביש הראשי הרחב העובר לארכה, היתה תחושת בטחון. עברו-חלפו אותם ימים שכל בית כמושבה היה בחזקת גבול... ילד מסכן. אכן, לאורח חיים אחר לא הסכין מעודו... לעזאזל. סתווי זה. כמה דיבר מר מנור אותם ימים על לבו שירפה מרעיון המשק במקום ההוא, שכוח האלוהים. אוויל עקשן בעל-חלומות. משק גדול, עבודה חקלאית — עבודת-כפיים. לכשירחיב אפשר גם חלק הגון בפרדס, כללו של דבר: משק נושא את עצמו, משהו של ממש להורישו לילד שיוולד ביום מן הימים. חלומות-סרק. הסוף הרי ידוע. כשלונות על גבי כשלונות ומפח-נפש וכדור בראש כחתימה של ממש לפרשה. ועכשיו הרי לך ענין-ביש זה. אשה אומללה זו מסתבר שעדיין לא מלאה סאתה. דומות הצרות כממון זה: אם יש לך רב מהן הן מוסיפות ומתרבות מעצמן. ילד מסכן...

ומן הילד דודיק ומאמו, רחל סתווי, העביר מר מנור את רחמיו ורחשי השתתפותו אל כל יושבי נקודות-הספר לאורך הגבול המשריץ סכנות, אל כל יושבי המעברות באהלים ובפחונים, אל כל העושים במלאכות האת והשלח. ושוב העביר מבטו על נווהו השקט. על שורת הברושים ושיחי האקציה שלפנים מגדר-האבנים, על עצי-התפוח ועל עצי-הלימון נותני הריח, על שדרת השיחים הגזומה ומטופחת בידיה של רחל סתווי, המובילה משער-הברזל שבגדר-האבנים אל המרפסת הרחבה בפתח הבית, על המטפסים הרעבתניים שבלעו את חזיתו של הבית וכיסוהו ירק, ושוב הציפתו הרגשת הבטחון. אלי הרעה לא תגיע, מילמלו שפתיה, ואף-על-פי שהיה בטוח בכך חש להגיע אצבעו בענף של עץ. מר מנור לא היה מן המאמינים באמונות-טפלות אבל הוא העדיף את הברי.

בשמאלו החזיק ברצועתה של יאקי ובימינו נשא את מקלו העתיק. עוברי-ושובים בירכוהו לשלום. רבים מן התושבים היו תלמידיו לשעבר והוא היה מקובל על הכל. ילדים קראו יאקי! יאקי! ואילו יאקי המשיכה לה טלף בצד רגלו של אדונה באדישות גמורה. לכל היותר הניעה חטופות בונבה, רוצה לומר: הכחנתי בכס, אבל דבר לי עתה עם אדוני. חומה-אפורה, חטובה ומלאת-גוף, בת לגזע כלבי-הזאב ובעלת מגילת-יוחסים מפוארת — היתה יאקי מראש גאוותיו של מר מנור. מתנת הרבסרן מזרחי, האחראי על הבטחון באיזור, תלמידו לשעבר, ששמר לו אמונים משך כעשרים שנה ולעולם היה עומד בפניו בדחילו, עמידת תלמיד בפני רבו. ביום יובלו החמישים של מר מנור הביא לו את הגורה הזעירה החמודה-למראה ששבתה מיד את לבם של כל רואיה. הרבסרן מזרחי אף קיבל על עצמו לדאוג לאילופה של יאקי („יקטנה" באותם ימים, עד שנכנע מר מנור לתלמידיו וקיבל את הקיצור שהצמידו לה) עם כלבי המשטרה המקומית, והכלבה, שניחנה במזג נוח ובפיקחות נדירה, קיבלה חינוך מעולה והיתה לראש שעשועיו של מר מנור. הוא לקחה עמו לכל מקום שהלך, ועורכי מסיבות וקבלות-פנים כבר ידעו, כשהזמינוהו, שעליהם להתקין מנה מיוחדת בשביל יאקי. חסרונה היחיד, לדבריו של הרבסרן מזרחי, שהיא נוחה לבריות ומתידדת על נקלה, ואף-על-פי שלא גרע הדבר כלום ממסירותה ונאמנותה לאדונה. מר מנור לא ראה בכך פסול. „ככלות הכל", הרגיע את הרבסרן, „איננה כלבת-שוטרים, ובמקומנו שלנו, במרכז המושבה, מה צורך לו לאדם בכלב תוקפן מטיל אימה, המתפרץ לקרוע את השלשלת כל-אימת שמתקרב אדם אל הבית?"

בדרךם בחזרה עצרו ליד ביתו של חנן גלבווע, שכנו של מר מנור וידידו האמיתי האחד. חנן גלבווע, מורה בבית-הספר התיכון במושבה, דמות מחנכת שיצא לה שם גם בערים הגדולות, האדם היחיד עלי-אדמות שהחזיק במשרה רמה מזו של מר מנור ואף-על-פי-כן לא היתה במר מנור הרגשה שהלה מתנשא עליו משום כך. הימים ימי פגרת-הקיץ, וחנן גלבווע, ממושקף, רחב-גרום וכרסני, ראשו ובלוריתו מגודלים, היה עומד עתה בגופיה ובמכנסיים קצרים ומשקה את גינתו בצינור של

גומי. על גדר־האבנים ישב התולו „נסיך“, שחור משחור, ופיהק פיהוק־בוקר מנומס. כשראה נסיך את יאקי נדרך באחת. ואף־על־פי שנסיגו הורהו שאין דרכה של יאקי לרדוף אותו, הידוע ומוכר לה משחר גורותה, מכל־מקום פער את פיו בנשיפת־לחישה מתונה, מצוות חתולים מלומדה, ונשאר דרוך על מקומו, רוצה לומר: **כלב לעולם כלב הוא.**

„בוקר טוב, קשישי“ קרא חנן גלבוע לעבר מר מנור כשראהו עומד אצל השער. צעיר היה ממר מנור בשנה אחת. „כמדומני, הגיעה שעתך הגדולה“.

„אכן“, נתחייך מר מנור. מפניו של חנן גלבוע כמעט שלא הסתיר דבר. „הכסא עומד להגיע בכל רגע“.

„מה?“ תהה חנן גלבוע. „הו כן, שכחתי“. גבותיו נתכווצו וארשת פניו החמירה. „אני לא לכך התכוונתי. לא קראת בעתון?“

„על מה?“ שאל מר מנור וניחוש נכון חלף בראשו.

„פדאין פוצצו את הרפת של רחל סתווי, הרגו פרדה וגנבו פרה“.

„הו כן“, אמר מר מנור. „דודיק היה אצלי וסיפר לי“.

חנן גלבוע הניח לצינור הגומי, קרב אל מר מנור ושלח בלא־מישים יד מלטפת לראשה של יאקי. „ובכן, קשישי?“

„הו הנח“, נתרעם מר מנור. „שוב אתה מתחיל באותו ענין! כבר דיברנו על כך די והותר ואין טעם להתחיל הכל מחדש“.

חנן גלבוע חזר אל צינור הגומי והרימו. „איני יכול להבין כיצד אדם מחמיץ הזדמנות כזו, שעה גדולה המזומנה לו מן השמים לקום ולעשות מעשה־גבר. מילא, הריני מבטיחך שלא אוסיף עוד להטרידך בענין הזה. מכאן ואילך בידך הדבר... היכנס אלי הערב למשחק שחמט. עוד עלי לנקום את הפסדי מליל אמש“.

מר מנור נשם לרווחה. „אבוא, חנן. בואי, יאקי יקירתי“, הפעם היה זה קצר למדי. מן־הסתם נואש כבר חנן מן הרעיון וזו לא היתה אלא הבלחה אחרונה קודם דעיכה. הוא המשיך בדרכו לעבר ביתו. כשעמד עם השער חרקו מאחוריו בלמיה של משאית קטנה. פועל בבגדי־עבודה קפץ מעם תא־הנהג כשהוא מעיין בפתק.

„כאן גר מר מינור?“

„מנור“, תיקן מר מנור בקפידה. „אני הוא“.

„הבאתי בשבילך כסא, אדוני“.

„הו כן“, אמר מר מנור כשהוא תמה קצת על עצמו, שאינו יוצא מכליו מתוך שמחה. „הכניסהו לכאן“.

מיום שבא לבית־הספר המנהל החדש, אורי ברלב, התחיל מר מנור חש יותר מתמיד שהעולם אינו מסביר לו פנים. לא שהיה מיצר על שלא נתמנה הוא, הוותיק במורים, במקומו של המנהל הפורש. אלא שציפה שלפחות יציעו לו את הדבר. ממילא היה דוחה את ההצעה, תמיד חשש מפני אחריות יתירה, והוא את כבודו

הציל. מילא, על כך לא כדאי היה ליתן את הדעת, כבודו מחול. סוף־סוף, החליט בלבד, העולם עולמם של צעירים וטריים. „אתם הצעירים, לכם העולם“, חוזר היה ואומר בחיוך באזניהם של המורים הצעירים בחדר־המורים, כשהוא מקוה שבכך הוא פותח דלתיים בפני מנהג־העולם המתפרץ עליו. „ואילו זקן עובר־ובטל שכמותי ידחף לו את שנותיו כדרך שידחף, אל לכם לדאוג לי“. כאן היה שוהה קצת בדיבורו כדי לתת שהות למי מן המאוינים למחות ולומר: לאט־לך מר מנור, אינך זקן כל־כך, אל נא תקבור עצמך במיטב שנותיך. תחילתו נמצא לו מישוהו שמיחה ואמר מה שאמר, אבל ברבות הימים, משהורגלו בפומון השגור בפיו, חדלו ליתן עליו את הדעת ומר מנור היה מוסיף מרירות על מרורות.

אבל את הסאה גדש אורי ברלב. לא חלילה שנהג במר מנור שלא כשורה. אדרבה, תחילה, קודם שיסור חנו של מר מנור בעיניו משום חילוק־דעות שביניהם על שיטות הוראה ויחס לתלמידים, הסביר למר מנור פנים ואתה להתנצח עמו בפסוקים. להודיעו, כך סבר מר מנור, שאפילו הוא צעיר לימים וצבר הרי ידו רבה לו במקורות. לאחר עשרות שנים של הוראה היתה מחשבתו של מר מנור עשויה דגורים־דגורים של פסוקים ושוללה בשלשלאות של מליצה, ולא היה דבר הביב עליו יותר מפסוק בעתו. כל עוד ניסה אורי ברלב להתגדר בפניו היה מר מנור נוטה לחשוב שידו על העליונה. עד שיום אחד הזמינו אורי ברלב לביתו לארוחת־הערב שערכה להם מרת ברלב הנאווה. מרת ברלב השתתפה בשיחה ולמעשה ניצחה עליה בחן ובטעם שאינם רגילים, כך סבר מר מנור, בילידי־הארץ. כששאל אותה מר מנור למעשיה ולעיסוקיה השיב כשבילה אישה שרינה עובדת על עבודת־הדוקטור שלה בכימיה, במכון־וייצמן ברחובות.

„כך“, אמר מר מנור. „יפה, יפה מאד“.

ולאחר רגע של שתיקה: „יפה מאד. אכן“.

ולאחר הארוחה, כשעברו כולם אל הטרקלין ששימש גם ספריה, ניגש אורי ברלב אל אחת האצטבות והוציא משם כתב־יד עבה ומכורך וכשהיה מר מנור מדפדף בו הסביר לו אורי ברלב שחיבור זה, „על הוראת התנ״ך בבתי־הספר“, כתבו כעבודת־גמר לשם קבלת התואר מוסמך־האוניברסיטה.

„הו“, אמר מר מנור. „יפה, יפה מאוד“.

„בקרב יופיע כספר בהוצאת, למורה“, לא הסתיר אורי ברלב את שמחתו וגאוותו ביצירתו.

„כך“, אמר מר מנור. „יפה, יפה מאד“.

ימים אחדים לאחר אותו ערב גמלה ההחלטה בלבו של מר מנור. הוא יכתוב חיבור חשוב על הנושא: „דרכים חדשות בהוראת הלשון העברית בבתי־הספר“.

במשך חמש השנים שלאחר־כך טיפח מר מנור את הרעיון ודבק בו, עד שנעשה לו ענין עיקרי לענות בו בימים הקשים שבאו עליו לאחר שסר חינו בעיניהם של אורי ברלב והמורים הצעירים. הוא נשא באורך־רוח את נעימת הלגלוג שדימה

לשמוע בדבריהם שעה שהתדיין עמם בענייני בית-הספר. תמיד מצא מפלט בנחמה זו. שיום אחד עתידה עבודתו לנחות על ראשיהם של אורי ברלב ואנשי-שלומו. אבל מיום ליום ומשבוע לשבוע דחה את הביצוע. חוזר היה ואומר לעצמו, ככל שתידחה העבודה כך תלך ותבשיל בתוכו עד שתצא מתוקנת מתחת ידו. מדי פעם ליקט לו קטעי-מחשבות ושבבי-הברקות שצצו בו ושילהבו אותו עד לקפיצה ממוקם מושבו והתרוצצות בחדר. תוך הרצאת הדברים בקול רם ובמבט הוזה באזניה של יאקי כלבתו. אמנם מעולם לא טרח להעלות את הדברים על הכתב אבל הוא בטח בכוח זכרונו שלא יכויבנו לכשתגיע השעה. עד שנשתעבד לרעיון כל-כך ששעות ארוכות בלכתו בדרך, בשבתו בכורסה בביתו ועל משכבו בלילות היה הוגה בחיבורו שעתיד היה יום אחד לשבת ולהתחיל בו, ובעיקר היה הוגה כיצד יהום רשמו של החיבור את הבריות.

אלא משנקפו שבועות וחדשים ונצטרפו לשנים נכנס חשש בלבו וסוף שבא לכלל דעה ברורה שאי-אפשר לו לגשת לכתיבת חיבורו כל עוד הוא טרוד כל-כך בענייני בית-הספר. אין אדם יכול לחזור מעבודת יומו המתישה את כוחותיו ולשבת אל השולחן בענין נכבד כל-כך, בייחוד כשעבודת יומו כרוכה גם בהתעסקות לא-מעטה בשעות הערב, ישיבות-מורים, תיקון מחברות וכיוצא באלה עניינים המטריחים על אדם. ואין צריך לומר אדם שאינו צעיר וכוחותיו אינם עמו ככוחותיהם של סטודנטים צעירים באוניברסיטה. אילו עמדו לרשותו שעות הבוקר, שעות שאדם משכים בהן רענן ומחודש לעבודת יומו — שאני, אין ספק שיכול היה לגשת לעבודתו במרץ ובבטחה, לעבוד מתוך תנאי רווחה, חפשי מכל אחריות, צפור-דרור בעולמו של הקדוש-ברוך-הוא, ולהוציא מלאכה של ממש מתחת ידו. וכך, סמוך לסיומה של השנה החמישית להולדת הרעיון, ימים אחדים קודם פגרת הקיץ, נמצא מר מנור יושב מול אורי ברלב בחדר-המנהל ומגולל לפניו את רצונו לפרוש לפנסיה. לאחר שלוש-ימים-וחמש שנים במקצוע רצונו להתפנות קצת לעצמו. עדיין לא הגיעה השעה, הסביר בחיוך של ענוה, לפרט מהן תכניותיו מכאן ולהבא. הוא מקווה שעוד יהיה סיפק בידו לראותן מתגשמות בחייו, אף-על-פי שזמנו קצר והריוו עומד למעשה כשרגלו האחת בקבר. אלא היא הנותנת, כיון שכך עליו להקדים ולפרוש, ואף-על-פי שלגיל פנסיה לא הגיע, מכל-מקום בקשתו שיתחשבו בשלושים-וחמש השנים שעשה במקצוע, ומאורי ברלב בקשתו שיסייע בידו וישתדל עמו אצל השלטונות והמשרדים. סוף-סוף מוותיקי המורים במושבה הוא מר מנור ויש לו קצת זכויות, וראוי להם שישעו לבקשתו.

אורי ברלב חש להבטיח למר מנור שאף-על-פי שפרישתו ודאי שיהיה רישומה ניכר בבית-הספר, ואין ספק שהכל יחוו בו בחסרונו, מכל-מקום, כיון שהחליט החלטה גורלית כזו, יש להניח שהפך בדבר ועיין בו די-צרכו עד שאין טעם להשתדל ולהשפיע עליו שיחזור בו מהחלטתו. סוף-סוף הדברים אמורים באדם היודע מה שלפניו. ומה-גם שנסיונו המועט הורהו שככל שמתקרבים בני-אדם לגיל

הפנסייה הם חוששים לפרוש ומתעקשים להוסיף ולהחזיק במשרתם. לפיכך נראה לו בחוש שמאחרי החלטתו של מר מנור עומדים נימוקים שאין להטיל ספק בכובד משקלם, והריהו מבטיח למר מנור שיסייע בידו ויעשה כמיטב יכולתו שתתקבל בקשתו. אין לו אלא לאחל למר מנור שיראה ברכה בחייו ובעמלו שהוא עמל ויוזכה לראות בהתגשמותן של תכניותיו. למען האמת כבר הוא כולו סקרנות לדעת תכניות אלו מה טיבן, אלא שכמובן אינו עומד להפציר במר מנור שיגוללן לפניו ומנייהסתם טעמו ונימוקו עמו בהסתירו אותן לפי־שעה.

מר מנור, אף־על־פי שלא היה נקי מאבק חשד באורי ברלב שהלה שמח להיפטר ממנו, העדיף להבין את דבריו כפשוטם. כשקם ממקומו הודה לו מעומק לבו על שבקשתו מצאה מסילות ללבו. אורי ברלב נסב על מושבו וקם ממקומו ללחוץ את ידו של מר מנור.

ואז ראה מר מנור את הכסא.

אורי ברלב, כשראה את מר מנור עומד ולוטש עיניו אל כסאו, מיד הזמינו לשבת עליו כדי לעמוד על טיבו, עם שהוא מסביר לו מתוך התלהבות את מעלותיו של הכסא. מן הרגע שראה את הכסא ונתישב עליו חש מר מנור שלפניו מכשיר־עזר כביר ורב־עצמה. כסא חדיש ומשוכלל היה זה, כסאם של מנהלי עסקים ומפעלים. מתנתו של איגוד הפרדסנים לבית־הספר לאחר שנתחטל הסניף במושבה ועבר לעיר הגדולה. מצויד היה בכל המנגנאות, המוכנים והאבזרים של הטכניקה המודרנית. רצונך אתה לוחץ על כפתור או מושך במנוף זעיר, וגלגלים חוזרים והוא סב על ציריו לכל שתחפוץ. פושט ומכנס את הדומו ומשענתו, פושט ולובש צורה; רצונך אתה עושה אותו כמין כורסה לפשוט בה גפיים בניחות גמורה ולשקוע בהגיונות, רצונך — ולפניך כסא של כובד־ראש, סמוך לשולחן־הכתיבה והדומו נעשה לך כמין קתדרה. מר מנור חש שאדם היושב על כסא כזה אי־אפשר לו שלא יפעל גדולות, ומיד עלתה על דעתו להזמין לו כסא כזה שעליו יוכל להגות בחיבורו ולכתוב אותו.

עכשיו שהובא הכסא לביתו והוצב בחדר עבודתו אצל שולחן הכתיבה, נתישב עליו ורוחו נפלה בו. הוא קרא ליאקי והכלבה באה אליו ממקום רבצה וכבשה ראשה בחיקו. הוא העביר בידו על מסעדי הכסא המצופים לפה, החליק על הרפידה הרכה במושב ובמשענת־הגב. אחר גחן ונשק לכלבה על ראשה. „יאקי יקירתי“, דיבר אליה. „צאי וראי כמה תהויים ותמוהים חיים אלה שלנו. דומה, מעשים שאין אדם שש לעשותם מכל־זכר ניתנה לו בשבילם שהות מרובה, כל חייו כמעט. ואילו אותם מעשים שאדם משתוקק כליכך לעשותם ונפשו יוצאת אליהם — לעולם רוגזו של איזה עשוי קופץ על אדם ואינו מניחו לעשותם. הו שגר־כלבים חביבה שכמותך, כמה שפר חלקך עלי אדמות. שומה עלינו ללכת אל רחל ולנחמה באסונה, הלא ידעת כי אסון פקד את נווה“.

כשעה לאחר כך יצא מר מגור במקלו ובכלבתו בדרכו לבייתה של רחל סתווי. הרחבה שבטבור המושבה, ברחוב הראשי, היתה סואנת והומה בריות ומכונניות. בתחנת האוטובוסים, משראה תגרת גידופים וידיים בתוך התור הארוך ואזנו נצרמה מצעקות הרוכלים המכריזים על מרכולתם, החליט מר מגור בלבו שזקן עובר-ובטל שכמותו לא תפול אחת משערות ראשו המדובלל ארצה אם יטרח וילך ברגל ויחלץ קצת את עצמותיו היבשות. „האין זאת, יאקי יקירתי?” יאקי אילו נפתחו אזניה ופיה ודאי שהיתה גיאותה בנפש חפצה, אף-על-פי שיום חם היה והיא היתה מפוגגת חומה בלשונה המשורבבת. מר מגור הצר את רצועתה של יאקי שלא תהיה למכשול לבריות ויצא לדרך כשלבנו כבד עליו. הדרך ארוכה היתה וזה לו כשנתיים ימים שלא עשה אותה ולא ביקר בבייתה של רחל סתווי. מיום שהתחילה מגלה לו הכרת-טובה זו שבה, בדרך שאשה בלבד עשויה לה, חדל לבוא לבייתה ואף היא חדלה להזמינו שיבוא. כדרך שנהגה קודם-לכן. עכשיו היה מר מגור תוהה עליה משום כך. וכי סבורה היתה שיש בכך משום חילול יצועו של אישה המנוח? מר מגור משך בכתפיו. אשה! הפטיר לעצמו, וכאילו היה בכך משום תשובה לכל השאלות.

הם יצאו מטבורה הסואן של המושבה ונכנסו לרחוב צדדי שקט. מר מגור חש מועקה בקיבתו. כל עוד היו ברחבה הרוגשת פיעמה בו הרגשה שאפשר אייככה לא יגיע לעולם למקום, אבל עכשיו שנכנסו לרחוב השקט נפלה בו רוחו באחת ובייתה של רחל סתווי היה קרב בבטיחות מאימתו, ואף-על-פי שעוד רבה הדרך לפניו. מר מגור החזיק חכמה לעצמו שבחר ללכת ברגל. „לאט לנו יאקי יקירתי”, דיבר אל הכלבה, „דרכנו אינה אצה לנו”.

שמש אב חיממה את ראשו וכותנתו התחילה נרטבת מתחת למקטרנו. נשיפותיה של יאקי נעשו מהירות יותר והיא טפפה על-ידו בראש מורכן, תולה בו מדי פעם את עיניה כל-אימת שהוא מגביה קולו בדיבור או באנחה. הוא הסיר את מקטרנו והטילו על פרקי-ידו המחזיק במקל. עכשיו התחיל להצטער על שלא עלה באוטובוס. לא הרחק משם ראה את הספסל של תחנת האוטובוס והוא החיש צעדיו כשהוא מעודד את יאקי במשיכות רצועה.

בתחנה לא המתין איש והוא צנח על גבי הספסל מתוך אנחת רווחה ומחה במטפחת את הזיעה מעל פניו וערפו. יאקי הביטה בו כמצפה להוראה ומשזו בוששה לבוא שחה מרחצת למרגלותיו, סבכה פעמיים סביב ציר חטמה ונתרבעה לה בניחות. המנוחה היתה מעבירה דיגדוג נעים בגבו של מר מגור והוא פישט רגליו והפקיר עצמו למנעמיה של לאות מפתח. עתה היה זקן ועייף לעיניו.

כעשר דקות לאחר-כך הגיע האוטובוס. אשה עמוסת סלים ירדה בפתח הקדמי וכמעט שעלתה על יאקי. מחלונות האוטובוס הביטו בסקרנות באיש המחזיק ברצועה כלב גדול ונאה. מר מגור כבר הורגל בכך, שפעמים זכותה של הכלבה עומדת לו שיתנו את הדעת גם עליו. הנהג הביט לעברו, מבקש לדעת אם הוא

מתכוון לעלות באוטובוס. מר מנור השפיל עיניו והנהג לחץ על הדוושות ונסע. מר מנור לא הביט אחר האוטובוס המתרחק. הוא קם ממקומו, הקים את יאקי מרבצה והתחיל עושה דרכו בחזרה הביתה.

הוא חש מין צורך שלא לחזור בדרך שבא בה ונכנס לדרך־עפר סמוכה שהובילה אל הרחוב המקביל. כאן פיתח את רצועתה של יאקי והניחה להתרוצץ חפשיה. כדרך שנהג כשטייל עמה בדרכי־עפר שאינן הומיות. מיד ניתרה הכלבה קדימה אל שולי הדרך, אוץ ורחרה. ריח זבל הבהמות עלה כאן, ושארן העופות שבלולים. כלבים עזים בשלשלות נתנבחו לעברם. יאקי לא הגיבה, מנהג גברת. מר מנור היה הולך ומתאנח בקול כשהוא מוחה את זיעתו מעל מצחו ומגיע אליו את כף ידו. „סבורני שאינני בקו־הבריאות, יאקי יקירתי“, דיבר אל עצמו. „ראשי כבד עלי. ענין מייגע הוא בשביל זקן כמוני. כשנגיע הביתה אכנס למיטה. מה דעתך, יאקי יקירתי? .. איך יאקי?“

הוא עצר תחתיו וביקש בעיניו את יאקי. הוא גילה אותה בריחוק־מה, עומדת ומרחרת בשיח שבפינת גדר. לפתע נרתעה הכלבה, נסוגה קצת ושבה לרחרח בשיח. ושוב נסוגה אחור מתוך הרתעת ראשה, גבה זונבה סומרים, וחזרה לרחרה בשיח. סקרנותו של מר מנור גברה והוא החיש צעדיו. הכלבה באה במרוצה עדיה, כישכשה חטופות בזנבה ומיד עקרה וחזרה אל השיח ותחבה חוטמה לתוכו, ושוב הרתיע ראשה אחור והיא נסתמרה והשמיעה נביחה קצרה.

נחש! הבזיק הרהור בראשו של מר מנור והוא עצר תחתיו וסבב בוהירות את השיח. אבל משראה את הכלבה חוזרת ותוחבת חוטמה בשיח גברה בו סקרנותו והוא קרב בוהירות על בהונות וגחן מעליה לראות מה בשיח. כשהסיטה הכלבה את ראשה נתגלה לעיניו החתלתול אפור שפפתו שלוחה לפניו ופיו פעור לנשיפה של איום. רבוץ מתחת לשיח היה החתלתול דרוך כולו, שלוף צפרניים, נכון להכות אחור כל נסיון מחודש מצד הכלבה ליקרב אליו, כשהוא חוזר ומשמיע את נישופי־הלחש.

מר מנור פרץ בצחוק של רווחה. „טפשונת שכמותך“, דיבר אל יאקי. „בשביל חתול קטן זה כל המהומה? הבה נגרשנו ולא יוסיף עוד להטרידך“. ותוך דיבור תחב מר מנור את רגלו אל השיח וחש את מכת הכפה הקטנה בנעלו ושמע את נישופי־הלחש התכופים. הוא הרתיע את השיח בנעלו ומשחזר והציץ לתוכו עדיין היה החתלתול רבוץ לו דרוך מתחת לשיח. „ברח דודי ודמה לך לעופר האילים, הושש, פססט“, דיבר מר מנור, אבל החתלתול על מקומו נשאר, לועז האדום מואר בזהרור שמש וכפתו שולפת וכונסת צפרניים חליפות. „מדוע אינך בורח לנפשך, פעוטי?“ תהה מר מנור. „הבה ננסה דבר אחר ונראה אם תעמוד רוחך גם בכך“. ובדברו הוריד מר מנור את המקל שבידו אל מרגלות השיח והתחיל מסיטו לעבר החתלתול. לפתע נשמט המקטורן שעל אמת ידו המחזיקה במקל ונפל ארצה ומר

מרסל ינקו : דון קישוט

מנור שח ושלח ידו בלא־משים להרימו ובו ברגע פגעה הכפה הקטנה בגב ידו ושרטה בה שרטה.

הוא הרפה מן המקטורן ונרתע לאחוריו. באי־אמון הביט בשרטת הלבנה ובחתלתול חליפות, כשהוא מבקש לצבור בתוכו מידה מספקת של חימה בשביל ההתפרצות שידע בה שהיא עתידה לבוא. יאקי עמדה לה מן הצד סומרת כולה, ארבעותיה כרתוקות למקומה וראשה בלבד כמושך אחריו את ערפה ואת שדרתה בריחרוחים עזים לעבר החתלתול. מר מנור כל עצמותיו ביקשו דבר להטיחו בראשו של החתלתול. שם עמד בפניו ובערפו שטופי הזיעה, בכותנתו הרטובה שנתפשלה לו קצת ממכנסיו בתוך התכונה, כשהוא תר לו בראשו אחר דיבור ראוי להנחיתו על החתלתול.

„פדאין!“ סופו התיז מבין שניו לעבר החתלתול.

ומיד נחפרץ והתחיל בועט בשיח, מרתיעו בכוח בנעלו ובמקלו וקורא בקולו: „אני אראה לך, כפוי־טובה שכמותך, אני אלמדך לקח, שורטן מגול! זה לך בעד השרטת... וזה לך בעד רחל סתווי... וזה לך בעד...“ הוא לא ידע בדיוק בעד מה וסוף שסיים בהתרסה קשה כשהוא מנשט ומנשף מתוך המאמץ:

„פדאין!“

אחר הרפה מן השיח וגחן לראות אם ברח לו החתלתול. בריחוק שני טפחים ממקום רבצו הקודם היה החתלתול נועץ שתי כפותיו הקדמיות באדמה כשהוא מנסה לגרור את חלקו האחורי של גופו אחריהן. מר מנור משום זעמו לא הבין תחילה את מראה עיניו עד שלפתע נפתע ונחרד קצת. החתלתול היה קשור לשיח. אחת מרגליו האחוריות היתה כפותה בקרסולה במשיחה שהיתה קשורה לגזע השיח. עתה היתה הרגל הכפותה מתוחה ממשיכות גופו של החתלתול שניסה לגרור עצמו ממקום הסכנה לאחר שעמידתו הקודמת במערכה לא עמדה לו. מר מנור הביט בו רגעים אחדים ומעט־מעט חזרה אליו נשימתו הקצובה. הוא גחן ונטל את מקטורנו ופנה אל הכלבה. „בואי יאקי, נלכה מזה.“ יאקי קרבה אליו בראש מושפל ובכישכוש זנב, כולה אומרת אשמה, והוא אסרה ברצועה וחש להרגיעה בליטופים על חזה.

„הרגעי יאקי, יקירתי. לא עליך יצא מאתי הקצף.“

„ככלות הכל“, דיבר אל הכלבה שעה שהיו עושים דרכם ברחוב המוליך לביתם, „כיצד יכולנו לדעת שקשור הוא המסכן, ומשום כך אינו בורח? אנו הלוא אך לטובה התכוונו. האין זאת, יאקי יקירתי?“ הכלבה, שקירבתו של הבית עוררה אותה, השיבה בכישכוש זנב ובמשיכה קלה ברצועתה לעבר הבית. „לאט לך, יאקי, אף אני מתאוה להיסתר מחום היום. עוד מעט ונגיע. הן לא יכולתי לדעת שקשור הוא. מן הסתם מעשה התעללות של איזה ילד. כמה אכזריים עשויים ילדים שיהיו. אף אני בימי ילדותי התעמרתי בחיות, ואפילו בגור־כלבים קטן. התאמיני לזאת, יאקי יקירתי?“

כשעה לאחרי־כך היה החתלתול מונח בארגו מרופד שהושם על־גבי השידה במרפסת הסגורה בביתו של מר מנור. חנן גלבוע הוא שהתיר את החתלתול ממקומו לאחר שמר מנור, דואג ודרודק־מנוחה הלך אליו וסיפר לו שהחתלתול שרט אותו כשניסה לשחררו מכפיתתו. חנן גלבוע, לאחר שהיה החתלתול מהמה ומתפנק על צוואריו בביתו של מר מנור, הציץ פעם נוספת בשרטת והבטיח למר מנור שעד לחתונה יחלוף הכל. אף־על־פי־כן, ליתר בטחון הציע למר מנור להחזיק בחתול במשך עשרה ימים כדי להוכיח שאינו נגוע במחלה, ובינתיים תחלים רגלו. הרגל, שנשארה מתוחה ומיושרה לאחר שהתירה חנן גלבוע מן השית, נקעה כפי הנראה ממקומה והיתה תלויה לו לחתול הקטן מאחוריו. חנן גלבוע סבר שהרגל תחלים תוך יום־יומיים והוא ריפד לחתלתול ארגו ושם לפניו קערית מזון והחתלתול טרף והריקה לשמחתו של חנן גלבוע ולמורת־רוחו של מר מנור.

אותו יום קם מר מנור ממשכב־הצהרים משולהב כולו. הוא חיכם כפותיו בקוצר־רוח. מעודד ומאושש נתישב על הכסא החדש אצל שולחן הכתיבה. הנייר והעט היו מוכנים מבעוד יום על השולחן. הוא החליט להתחיל מן ההקדמה. אמנם ידע שהקדמות תכנן מעיד בהן שנכתבו בדיעבד, לאחר ששלמה כל העבודה, אלא שההקדמה היתה הולכת ומבשילה בראשו, והוא ראה צורך להעלותה על הכתב מיד. ממילא תבוא העבודה כולה לאחריה במוקדם או במאוחר. כשהתחיל כותב רעדה ידו מהתרגשות וכתב ידו הנאה נראה לו גדול ולא־יציב, אבל לאחר שורות אחדות נתיצבה ידו, ולשמחתו היתה ההקדמה יוצאת והולכת מתחת עטו. הוא כתב:

ה ק ד מ ה

בחיבור זה מציע המחבר למורה ולהורה את פירותיה של עבודת חייו בהוראת הלשון העברית במשך שלושים־וחמש שנים. הורתו של הספר כמה עשרות שנים קודם להופעתו, שעה שלראשונה עמד המחבר על הצורך בשיכלולן של שיטות ההוראה של לשון עבר בבתי־הספר. במשך כל השנים האלה טרח המחבר לאסוף את העניינים שנראו בעיניו ראויים לעיון מחדש, ושקד על מציאת פתרונות מתאימים לבעיות החריפות העומדות ברום עולמה של לשון עתיקה־חדשה, שהיתה בדרך נס כמעט ללשון היה, רגילה בפיהם של זקנים ונערים, הדיוטות ובני־אוריין.

המחבר יודע שאינו מחלוצי־הכתף בעבודת קודש זו, וכבר הקדימוהו גדולים וטובים ממנו, שמהלכים היו להם אצל כבשונה של לשוננו, יודעים שבבעים סגנוניה וגינוניה, נפליה המעניקים לנו אותה בקומתם, ואין יודע אנה אנו באים בלא הם.

אף־על־פי־כן סבור המחבר, שגם בשביל המעט שבמועט שיש בידו להוסיף למשנתם של ראשונים כדאים דבריו להביאם בפני הציבור. אפילו מכל טורח שטרח בחיבורו ומכל שעמל בו לא העלה למוטב אלא קצת מן המקצת — דיו, ובפרט שדורנו דור של מעשים גדולים הוא, והוצרך ליתן את מחירם,

עד שנתכרו בו סימנים של סילוק דעת וסילוק שכונה, וכלים שנשתירו מימים ראשונים נפגמו ולא עלתה להם ארוכה. שהפרוץ נתרבה ואם לא נהא נותנים עליו את הדעת בעוד מועד יהיה קשה להיעקר ממקומו.

בזמנים כאלה נקל להבין מה ראה המחבר, שענין לימודה של לשוננו יקר לליבו ואי־אפשר היה לו שישב בחיבוק ידיים. — מה ראה לקום ולתרום תרומה צנועה לעניין זה. אין צריך לומר, שדברים אלה שיש לו לאמרם לא הניחוהו ולא הרפוהו במשך למעלה מחצי יובל שנים ונעשו כמלקים אותו בשבטים של אש ואומרים לו: צא ואמרנו. עכשיו שפרש המחבר מעבודתו כמורה ראה שהגיעה שעתו לומר את דברו, שהזמן קצר והמלאכה מרובה ואין יודע אימתי אדם מתבקש לישיבה של מעלה. אפילו לא יזכה המחבר לראות שדבריו מצאו להם שומעים, מכל־מקום הריהם כרוכים ומונחים בקרן־זווית עד שתגיע שעתם, ובינתיים כל הרוצה ללמוד יבוא וילמד.

חובה נעימה רואה המחבר לעצמו להודות לאנשים שסייעוהו במלאכתו, ובראש וראשונה לידידו הקרוב, מר הנן גלבוץ, שהיה שוקד על המחבר ומעודדו בימים הקשים שבהם קרם החיבור והעלה עור בשר וגידים. כן מודה המחבר לידידו הצעיר מר אורי ברלב, מוסמך האוניברסיטה העברית, שטרח לקרוא בעיון את כתב־היד והעיר את הערותיו החשובות. חשיבות מיוחדת הודיע המחבר להערותיה של מרת ד"ר רינה ברלב, רעייתו של הנ"ל, שנאמרו מנקודת־ראותו הלא־משוחזרת של אדם שאינו מצוי אצל הבעיות שהחיבור דן בהן, ואין לו אלא מה שענינו רואות.

תעמוד על הברכה הוצאת־"למורה", ששקדה על תקנתו של הספר בהגהה מדוקדקת ובהדפסה נאה.

כאן סיים מר מנור את דברי ההקדמה וגיחך לעצמו על הרעיון שעלה בראשו. „אילות!“ פסק בקול ומשך בכתפיו. אף־על־פי־כן לא יכול לעמוד בפיתוי וביקש לראות כיצד מתקבלים הדברים בכתב, על גבי הנייר. הוא נטל פיסת־נייר קטנה ורשם עליה את הדברים הבאים:

ולאחרונה תעמוד על הברכה רעייתי האהובה רחל, שאלמלי היא עומדת לי כל הימים האלה אי־אפשר שהיתה עבודה זו רואה אור.

הוא קרא את הדברים פעמים אחדות, אחר נתחייך, נטל את פיסת הנייר הקטנה, קרעה לגזרים קטנים והשליכם לסל.

ההקדמה הושלמה ומר מנור עשה את כסאו החדש לכורסה ועוד שעה ארוכה היה סרוח עליו כשהוא חוזר וקורא בהנאה את הכתוב. עד שנתקל מבטו בשרטת שעל ידו, שהעלתה גלד אדמדם, והוא נתנער באחת. החליט שדיו לאותו יום, קם ממקומו וסר אל המרפסת להציץ בחתלתול. הוא העלה אור במרפסת והחתלתול המתנמנם זקף עליו אזניים, מיצמץ בעיניו וחזר לנימנומו. מר מנור הביט בו רגעים אחדים. אחר שלח ידו והתחיל ללטפו. החתלתול עקב בעיניו אחר היד ההססנית המלטפת אותו עד שנתיצבה בליטופיה על ראשו וגבו והוא התמכר כליל ללטיפות, כולו תפנוק ועונג כשהוא מפריר מתוך ההנאה. מר מנור עמד וצפה בחתלתול המתמכר, ומחאה פנימית היתה חומרת ועולה בו משום־מה, עד שלפתע נתמלא שנאה עזה

לחתלתול הנהנה שאינו חושד בדבר, וקודם שידע איך נהיה הדבר תקע לחתלתול ככל כוחו באצבע צרדה היישר לתוך חטמו, ובאחת החזיר ידו ממנו. החתלתול נדהם ונתמעט. הכל בו נתמעט. גופו הקטין ונתכווץ, אזניו נשמטו לו לאחור עד שנעשו קו אחד כמעט עם הגולגולת, ראשו נדחק לחזהו וכל-כולו נעשה סגלגל, כמבקש לטשטש כל בליטה וכל קו בגופו שיש בהם כדי לקרוא תגר על האדם העומד עליו ולעורר בו כוונות זדון, רגלו האחת הפצועה נזדקרה אחור מתוך הגוש המכונס, עיניו נעשו שני חרכים צהובים של מכאוב אין-אונים דומם. מר מגור ביקש את המשטמה החייתית בעיניו של החתלתול, אבל משלא נמצאה לו נמלא באחת שאט-נפש ושנאה לעצמו על שהכאיב לחתול הקטן, שנראה לו גברי כל-כך בדומיה זו שנשא בה את סבלו, ומתוך משטמה זו לעצמו הרים ידו וחזר ותקע לחתול בשנית על חטמו הכואב.

עיניו של החתלתול נעצמו. דמותו נתמעטה עוד יותר. משפתח חרכים דקים בעיניו דימה מר מגור לראות בהן את הוודאות שנעדרה מהן קודם לכן, שאכן אדם זה העומד עליו אויבו הוא, אויב איום כל-כך, שבא עליו במפתיע כל-כך, עד שאין שהות ואין טעם לנסות ולהתבונן בפניו ומוטב לשכב כך בדומיה משלימה ולצפות לבאות. דומה היה החתלתול על מר מגור כמצבר קטן של כאב, שכל מכה הניחתת בחטמו טוענת אותו בכאב נוסף ועצמתו הגדלה ניכרת בפנסי העיניים. מר מגור לא עצר כוח לראות את החתלתול בכאבו ויצא את המרפסת בחפזה, נכנס לחדרו ונתישב על הכסא. נקוט בעצמו ומושפל.

רגעים אחדים ישב כך כשהוא תומך ראשו בידיו, עד שחש מין צורך לחזור ולהיכנס למרפסת. כשנכנס ראה את החתלתול מכווץ בפינת הארגז. ניכר שניסה לחול ולצאת מן המקום המועד לפורענות. מר מגור על-כרחו חש משהו שבעלבון, כאילו בעטו במידת הכנסת-אורחים שבו. באחת נתמלא רצון לפייס את החתלתול ולהוכיח לו שאין לו עוד לחשוש מפניו. „אל לך לפחוד מפני, פדאין קטני“, דיבר אליו רכות. „חתול טוב, חתול טוב“, חזר והשמיע בקול עמוק ושקט כדרך שדיבר אל יאקי שעה שביקש לשבחה או לפייסה. אבל החתלתול הביט בו בעינים עצומות למחצה, מסתייג וחשדני. מר מגור שלח אליו יד הססנית ללטפו והחתלתול עצם עיניים ושמט אזניו לאחור כמצפה למכה נוספת. מר מגור כבש את המחאה שנתעוררה בו על גילוי חוסר אמון זה מצד החתלתול והתחיל מעביר ביד רכה על ראשה וגבה של החיה, העביר אצבעו מתחת לסנטרה, חיכך לה בלחייה ובחזה כשהוא מצפה שתחדש את לחן הפרירה שמתוך ההנאה, אבל החתלתול נשאר דומם ולא הגיב על הלטיפות. מר מגור הכניס ידו מתחת לחזהו של החתלתול והניפו מעלה, כדרך שראה עתים את חגן גלבוץ עושה לחתולו נסיד. החתלתול במרומיו על גבי היד, ארבעותיו שלוחות לצדדים וצפרניו שלופות, היה צופה בהרדה אל התהום הפעורה תחתיו עד שהשמיע פעיה קלה. מר מגור ראה בכך סימן להתפייסות והורידו אל כתפו. החתלתול נעץ שלוש כפותיו במקטרנו, כשרגלו האחורית האחת שמוטה

לו לאחוריו, ומר מנור היה מלטפו ומחככו כשהוא מסמיך לחיו לגופה של החיה ומצפה ללחן הפרידה. אבל לחיו חשה שגופו של החתלתול נשאר דרוך ונוקשה, ככובש נשימתו להכעיס. קרירותו של החתלתול ואדישותו לנסיגותיו לחזור ולרכוש את ידידותו השפילו את מר מנור, ומלא שנאה ועלבון חטף לפתע את החתלתול בקפל ערפו, הניפו מעלה והטיחו בכוח בארגו.

זאת הפעם היה החתלתול מבועת. הכאב והאימה הוציאוהו מכללו והוא התחיל לנשף רצופות לכל עבר את נישופי־היריקה, כמו בלא לדעת לעומת־מה. עד שחזר ונתכווץ תחתיו ודמם, אבל מדי פעם השמיע נהמות עמומות ממושכות עולות כאוב מבטנו. מר מנור יצא מן המרפסת במרוצו כמעט, חטף את מקלו וחש אל הפתח. „בואי, יאקי!” התריז לעבר הכלבה. הוא הלך אל ידידו חנן גלבוע. „אלי אלי”, היו שפתיו ממלמלות. „איזה מין עשיו חדש שילחת בי לנסותני”.

„שח צריח!” אמר מר מנור.

„אינך יכול להעמיד כאן את הפרש, קשישי”, אמר חנן גלבוע. „הרץ השחור שלי יבלענו ולא יודע כי בא אל קרבו”

יושבים היו בכורסות משני עבריו של השולחן הנמוך. יאקי היתה רבוצה למרגלותיו של אדוניה. חנן גלבוע היה מלטף על ברכיו את חתולו נסיך. מר מנור שלח מבטים חפזים אל נסיך ואל ידו של חנן גלבוע המעבירה על הפרווה השחורה. פריירותיו של נסיך הוציאוהו מכללו והוא נתפרץ:

„חדל כבר ללטף כך את הבריה הזאת!”

חנן גלבוע זקף עיניו בהשתוממות.

„איני יכול להבין איך אתה מסוגל ללטף אותו כך. הבט בו. ראה את עצימת העיניים, את ההתענגות הטפילית, שוכב לו ונהנה! תזבע בפה! כאילו הכל מגיע לו... ראה את הפניית העורף הזאת! מסרב בפירוש להודות שהוא חייב לך משהו!” מר מנור האדים, צווארו נשתרג, קולו היה צווחני וכמעט השתנק בדברו.

„לאהוב יצור כזה מסוגל רק אדם... רק אדם ש... רק...” מר מנור היה מנופף בידיו בביקוש אחר הביטוי הנכון.

„רק אשה אולי?” הציע חנן גלבוע בקול רך.

„מה?!”

„קשישי, האם אתה מקריב את הפרש או מסלק אותו מכאן?”

מר מנור נדם. אותו ערב הפסיד במשחק השחמט. נרגז ועייף נכנס לביתו, פשט חיש מהר את בגדיו ומשך עליו את כתונת־הלילה. ארוחת־ערב לא היה בו רצון להתקין לעצמו ולראשונה חש בחסרונה של רחל סתווי, שנהגה להתקין לו את ארוחתו בעוד אור־יום. הוא הלך אל המרפסת לראות את החתלתול אבל עם הדלת נעצר וחזר בו. הוא חש שלא יוכל לעמוד בהתנכרות נוספת מצד החתלתול והחליט לעלות על משכבו.

שנתו נדדה. מאורעות היום היו חוזרים ובאים בקטעי תמונות מטושטשות ומסורסות והוא התהפך והתאנח על משכבו עד שידידו סתווי עומד מאחרי הבנין רב־הקומות ומציץ בו בעין רעה־עליזה גדולה שבוהק הלובן שבה מפחיד ומר מנור רץ בסימטה הצרה והחשוכה בין הבתים הגבוהים ושולח מדי פעם מבט לאחור ונוכח לחרדתו שהמרחק בינו ובין סתווי אינו משתנה והלה עומד לו ומחייך את חיוכו הרע בעינו העליזה כאילו הוא קבוע שם זה כבר ומר מנור יודע פתאום שסתווי מת בעצם והעמידו אותו כך מאחרי הבניין ואין לו לירוא מפניו שהרי הוא מת בעצם ואינו עשוי להרע והוא מרהיב ועוצר במרוצתו ושולח מבט אל סתווי והוא רואה ששמורת עינו של הלה זזה קצת והוא מחליט שזו הרוח המשחקת בעיניו ומזיזה את שמורתו שהרי הוא מת ופניו צוהב סגול ואישון־עיניו אינו זע ויאקי רצה אל המת ומר מנור רוצה לקרוא לה שתחזור מיד אבל קולו נאלם והיא נובחת נביחה קצרה וראשו של סתווי נשמט פתאום לעברה כאילו הרפה מישהו שאחו בציציתו והוא מכיר את יאקי ופיו מחייך לעברה והוא שולח רגל אחת ואת כל כובד גופתו המתה קדימה צעד אחד ומר מנור מנסה לקום ממשכב האפרקדן על הכביש ואינו יכול וסתווי קרב ופניו קרובים ועיניו שני חרכים צהובים ארוכים וראש החתול הגדול גוהר על מר מנור והוא רואה את שפמו של החתול הגדול ואת הפנסים הצהובים והוא חש את נשימתה של החיה ואת כפתה הלוחצת על חזהו לחוץ והעק והפנסים הצהובים מביטים נחםם כאינם רואים אותו ופיו של החתול הגדול חייכני וקרב אל גרונו והוא זועק זועק גוראה לא!

ונחרד משנתו ונלפת: משהו גדול ושעיר היה מונח על חזהו ועין הציצה בו ועד שהכיר את ראשה של יאקי, שחרדה אליו לקולות הקטועים שהשמיע מתוך הבלהה והניחה סנטרה על חזהו, כמעט שפרחה נשמתו. שטוף זיעה היה. „זווי הצדה, ילען דינק“, הפטיר כמעט בלא משים ודחף את הכלבה מעליו. בחרכי התריסים עמד אור שחר. הוא נתרומם על משכבו. „יאקי יקירתי, איזה סיוט!“ מן המרפסת עלה קול פעיה. מר מנור התנער, קם ממשכבו והלך אל המרפסת כשהוא סוגר את הדלת אחריו בפניה של יאקי. הוא הופתע כשלא מצא את החתלתול בארגונו ושבעתיים הופתע כשראה אותו עומד על האדן הצר של קיר הזכוכית ומגשש לו ברגלו הקדמית האחת לאורך הקיר מתחתיו. כשראה את מר מנור זקף החתלתול את זנבו והשמיע מיאו ומר מנור יכול לשמוע בבהירות רבה את לחן הפריירה ולחוש בעליל שהחתלתול מקדם את פניו ברצון ומצפה לו שיסור אליו.

נרגש כולו הושיט מר מנור את ידו וחפן את חזהו של החתלתול בכפו ומשכו אליו. החתלתול היה כולו פריירות ופעיות של רוח טובה. „ברוך תהיה לי, פדאין קטני, בריה שכחנית שכמותך“, ליחש מר מנור רותחות כשהוא כובש פניו בפרווה האפוררה. לחן הפריירה בא בעצמותיו ובשרו נעשה היזודים. „כל־כך מהר החלמת וכל־כך מהר שכחת, פדאין פעוטי“, דיבר לו כשהוא מניף אותו באוויר בחדוה

וחזר ומורידו וכובש פניו בפרוותו. אחר הורידו לארגזו. יצא וסגר את יאקי בחדר סמוך. כשחזר אל החתלתול היה זה ממתין לו על הרצפה עם פתח המרפסת. מר מנור הבחין בו שעודנו צולע קצת על רגלו הפגועה. „אין דבר, פדאין פעוטי, במהרה תחלים כליל.“ החתלתול זקף זנב וקימר את גבו כשהוא מתחכך ברגלו של מר מנור ושולח אליו פעיה של רצון. מר מנור לא עצר ברוחו, חטפו מן הרצפה ורץ אל המיטה, וכשהוא כונס לו את החתלתול נתכסה בשמיכה כבש ראשו בכר ופרץ ביבבה חנוקה. משנגע קצת התהפך על צדו ותנומה של שלוח רבה ירדה עליו.

משניעור לאחר שעה לא ראה את החתלתול. הוא ביקשו במרפסת ובחדרים עד שמצאו על הכסא החדש, שקוע בתוך הרפידה הנוחה ומכווץ בתנומה ערבה. הוא עזב את החדר על בהונות, כמתירא להעיר תינוק, וחש בהתרפות הנעימה בכל אבריו.

אותו בוקר החיש את סיורו עם יאקי וחזר במהרה הביתה. קודם שהספיק לעצור בעד הכלבה נתפרצה מרחחת לבית כשהיא מבקשת בחטמה את החתלתול עד שגילתה אותו על הכסא. בקפיצה זריזה עלה פדאין על מרומי משענת הכסא כשהוא מנשף לעומתה ושולח נכחו כף קדמית אחת שלופת צפרניים. נבוכה ונרגשת היתה יאקי מסובבת את הכסא ופדאין אף הוא סב ופנה לכל שהלכה, נכון להכותה אחור אם תקרב. מר מנור עמד בפתח וצפה במחזה. אחר תפס לכלבה בצווארונה והתחיל מלטפה על חזה ומשדלה בדברים בקול שקט ומרגיע. „יאקי יקירתי, תתול טוב הוא, זהו פדאין שלנו, התרגלי אליו, מכאן ואילך יהיה בביתנו, יאקי יקירתי. ואף אתה, פדאין קטני, העבר־נא על מידותיך החתוליות.“ לבסוף חדל החתלתול מנשיפתיו ונשאר דרוך על מקומו ויאקי היתה יושבת דרוכה וצופה בו. מר מנור ראה בכך התחלה טובה, הוציא את יאקי וסגר עליה בחדר הסמוך.

בארוחת־הבוקר ישב לו פדאין על השולחן שחה חלב מקערית ובלע ברעבתנות את נתחי הגבינה שפרס לו מר מנור. לאחר־כך, כשנכנס מר מנור לחדר־עבודתו כדי לשבת אל שולחן הכתיבה ולהמשיך בחיבורו, ראה שפדאין הקדימו, רבוץ לו על צדו על גבי רפידת הכסא, מעכל את ארוחתו ומתלקק, כשהוא מתהפך על גבו כפעם בפעם בתנועות זריזות של שובבות ומכה בכפותיו באוויר כמבקש לצוד את הטמיר והנעלם הידוע לעם החתולים לבדו. מר מנור הורידהו בעדינות לרצפה ופדאין מיחה בקול וחזר וקפץ על הכסא. „יהי כן, קטני“, אמר מר מנור. „ירשתני בחיי“. הוא סר לחדר הסמוך והביא לו כסא אחר, הסיט את כסאו המפואר של פדאין לצדו של שולחן־הכתיבה כך שיוכל לראותו תוך כדי עבודתו, נתישב על הכסא שהביא לו, נכון להמשיך בחיבורו. אבל עוד שעה ארוכה ישב, מביט בחתלתול המשתעשע, עד שנשמעה דפיקה בדלת.

מר מנור קם ממקומו וסר אל הדלת. בפתח עמד דודיק.

„דודיק!“ קרא מר מנור. „בוא היכנס“. דודיק נראה דודיק שבכל יום, מאושש ונערי. מר מנור שמח לראותו בכך ואף-על-פי שהופתע קצת וחש עצמו שלא בנוח. דודיק נכנס ומר מנור, בלא שחש בחתלתול החומק ויוצא אל החצר, סגר את הדלת. מר מנור הוביל את דודיק אל הטרקלין.

„אני רצייתי לבוא אליכם אתמול אלא לא הייתי בקר-הבריאות, חושש הייתי את ראשי“, אמר מר מנור כשישבו.

„הו, אין דבר, המורה, אמא ביקשה להגיד לך שהיא תוכל לבוא לכאן מחר ושאינך צריך לבוא אלינו אם זה קשה לך“.

„כך“, אמר מר מנור. ההקלה שחש בה היתה מהולה במשהו שבאכזבה. „ומה נשמע אצלכם לאחר... לאחר מה שקרה?“

„הו, המורה, מה אתה יודע, היה שמח אצלנו“, סיפר דודיק כמעט בגאווה. „היו אצלנו אנשי ארם ואנשי ועדת-שביתת-הנשק ושאלו כל מיני שאלות. היה שם גם גשש ערבי שהלך אחרי העקבות כמו כלב בשביל לכיוון הפרדס. ראית פעם גשש, המורה? ממש כמו כלב!“ דודיק היה משולהב, ניכר שהפך גיבור-היום בסביבה כולה. „אומרים שהוא יכול להכיר עקבות של איש אחד בתוך המון עקבות אחרים. אפילו על סלעים הוא יכול למצוא סימנים של רגלים. הוא הלך אחרי הפרה ושלושה אנשים. בערב באו השומרים לחצר שלנו והיו שם כל הלילה. לאחד מהם יש עוזי והוא הראה לי איך הוא פועל. ראית פעם עוזי, המורה?“

„לא ילדי, אבל שמעתי עליו הרבה, אומרים שכלי-מלחמה משובח הוא“.

„פטנט ישראל, המורה, יורה בלי מעצורים, יופי של כלי“.

„אכן, ילדי“, אמר מר מנור. „ואיך מרגישה אמא?“

„אמא כמעט שלא מרגישים עליה שקרה משהו. שמעתי איך שרברסון מזרחי אומר לקצין הישראלי של ועדת-שביתת-הנשק שהיא אשה סלאמתה ואפשר לסמוך עליה“.

מר מנור ניסה לחייך אבל חיוכו לא עלה יפה.

„רצונך, ילדי, שאתקין לך כוס תה? או שמא תאכל פת-שחרית?“

„לא, תודה, המורה, כבר אכלתי ואני צריך לחזור עכשיו. צריך להעביר את הממטרות אל התיירס“.

הילד נתעגם. „התיירס הוא בשביל הבהמות. אנלא'ידע מה נעשה בו עכשיו“. הוא קם ממקומו.

„מסור שלום לאמא“, אמר מר מנור כשעמדו עם הפתח. הוא סגר את הדלת אחרי הילד היוצא, עמד כשהוא מסמיך גבו וראשו אל הדלת, מתוך עצימת עיניים. הוא לא חש שום הקלה.

דודיק כשעמד עם שער-הברזל הבחין לאפתעתו בחתול קטן מתלבט אצל רגליו. זקוף-זנב וקמור-גב היה החתלתול מפריר ומתחכך ברגלו של הילד. דודיק גער בו לגרשו והופתע שהחתלתול ממשיך בשלו, מתרפק על רגלו. אף לרגע אחד לא

עלתה על דעתו שהחתלתול שייך למר מנור, המחזיק בכלבה. הוא שקל רגע בדעתו, אחר גחן והרים את החתלתול. „חבל שאינך אוכל תירס“, אמר. כשהוא מחזיק את החיה בימינו מתחת לבית־שחיו, פתח בריצה לעבר ביתו המרוחק. במשך כל שעות לפני־הצהריים ביקש מר מנור את החתלתול. הוא הפך את כל הבית, הטריח את גופו הקשיש בנחילה מתחת לספות וארונות, טיפס ועלה במאמצים מרובים על העליה הצרה והחשוכה. הוא שיחרר את יאקי מכלאה והניחה לרחרח בבית אבל הכלבה חדלה לאחר דקות אחדות של חיפושים. משנואש מלמצאו בבית החליט שמן־הסתם חמק החוצה בדרך כלשהי והוא יצא לבקשו. הוא עבר מחצר לחצר, חיפש ובלש. התושבים הביטו בו בתמיהה ועזרו לו לחפש בחצרותיהם. כשהגיע לביתו של חנן גלבוע נצטרף אליו זה בחיפושיו, ויחד עברו בחצרות. חנן גלבוע ניסה להרגיעו ואמר לו שהחתול היה בריא לחלוטים ואין טעם לחשש כלשהו בגלל השרטת.

„שכחתי כבר את השרטת“. מר מנור כמעט שצעק. „זה החתול שלי!“ חנן גלבוע דימה לראות בעיניו ברק של טירוף. הוא ביקש לשאול אותו מה עלתה לדעתו על החתולים שהביע בליל אמש, אבל סבר וייתר.

הם סרקו את החצרות, נתדפקו על דלתות ושאלו לחתול. חנן גלבוע נוכח שאין טעם בחיפושים. הוא הבטיח למר מנור שיביא לו מאה חתולים אחרים, יפים ומשובחים מזה. מר מנור לא אבה לשמוע. כאחור־דיבוק התרוצץ מחצר לחצר כשהוא פוכר ידיו ביאוש וממלמל. „אייכה, פדאין קטני“. הם הלכו אל המקום בו מצאו את החתלתול ביום הקודם בתקוה שחזר לסביבתו וחיפשו גם שם בטביבה כולה. עתים נדמה למר מנור שראה את פדאין והוא החיש צעדיו מתנשם ומתנשף רק כדי להיווכח שחתול אחר היה זה. לראשונה בחייו ראה מר מנור את החתולים המתרוצצים סביבו כל ימיו. לראשונה נוכח לדעת כמה כל אחד מהם שונה מחברו. בריה בפני עצמה. הוא נעצר להתבונן בעצב באמא חתולה, רזה וצפודת עור, ששבעת גוריה היו כיונקים את בשרה מעליה. מעט־מעט נוכח אף הוא לדעת שאין טעם עוד בחיפושים ועייף רוצץ הניח לחנן גלבוע שימשכנו אליו לביתו לארוחת־הצהריים. מרת גלבוע ערכה להם את השולחן והתנצלה שאינה יכולה להצטרף אליהם. מר מנור היה מיצר על כך. משום־מה ראה צורך להשיח לה על חתולו שאבד ועל צערו.

אחר־הצהריים האריך בשינה טרופה. כשקם כבר ירדה חשכה והוא העלה אור וסר אל שולחן־הכתיבה. „היום עבר בלי שכתבתי שום דבר, יאקי יקירתיי“, דיבר אל הכלבה. הכסא היה עומד במקום שהציבו בבוקר בשביל החתלתול ונראה לו גדול ומגוחך. הוא פרץ בצחוק עצבני, הסיטו ונתישב עליו. רגעים אחדים ישב מביט בוהה נכחו, ממולל את עטו באצבעותיו. פתאום התנפל על השולחן, תפס בכפו את הדף שכתב עליו את ההקדמה וקפץ את ידו כשהוא מקמטו ומשחיתו. בוודאות

אכזרית ידע שאין לו דבר לכתוב. הוא ידע מה שעתים היה חושש והיה ממהר לדכא בלבו ולהשכיח: כל הזמן שטיפח בו את מחשבת החיבור לא נשתעשע בדמינו אלא בהקדמה זו שכתב. יותר מזה לא היו לו בראשו אלא שבביררעיונות. שבריי-לוחות שלא ניתן לצרפם יחד.

מתוך חימה פראית טילטל את הכסא למרכזו של החדר והטיל עצמו לתוכו. מיד התחיל לוחץ על הכפתורים ומושך במנופים כשהוא עושה את הכסא לכורסה וחוזר והופכו לכסא וצוחק מתוך חדוה נערית. עד שעשאו כורסה ופשוט־גפיים התחיל לסובב עצמו על ציר הכסא בתנופה ובסיבובים מהירים כשהוא מרעים בצחוק. בחשדנות שבחרדה הביטה יאקי בכסא המסתובב, וכשראתה את אדונה נישא עליו ומשמיע קולות שאינה רגילה בהם נתרגשה והתחילה לנבות. עד שעצר מר מנור בסיבוביו והחדר המשיך להסתובב והקירות הישבו להתמוטט והתקרה התחילה גולשת למקומם של הקירות. הרגשת התוהו ובוהו שבראשו נעמה לו: אישם ייחל בלבו שהכל יתמוטט עליו. הוא נתעגם כשהלפה השפעת הסיבובים. אחר כך קפץ ממקומו, התלבש בקדחתנות וחטף את מקלו. „בואי יאקי!“

הם ירדו מן האוטובוס בתחנה שעל דרך־המלך שיצאה את המושבה מצפון. בסמוך לשביל שהוליך לביתה של רחל סתווי. היתה חשכה ומר מנור נתקף פחד. בסביבה לא היה שום בית קרוב והוא חש עצמו מושלך לבדו על אם הדרך. עד שנתרגלו עיניו לחשכה והשביל הסתמן בבהירותו מן הכביש והלאה. הוא פיתח את יאקי והתחיל לגשש במקלו בצעדים הססניים במורד השביל לעבר גוש הפרדסים המשחיר. לאחר רגעים אחדים של הליכה עלה בו דחף פתאומי להניח לכל ולחזור אל הכביש ולעלות באוטובוס המוביל הביתה. אבל רגליו הוסיפו להוליכו קדימה לתוך החשכה כשהוא גורר אותן בזהירות אחר מקלו המגשש. עד שידע שהוא פוחד לחזור הביתה לא פחות משהוא פוחד להמשיך בדרך נידחת זו בחשכת הליל. ביתו נראה לו ריק ושומם. אפוף חדלון. לראשונה מזה זמן רב חושש היה שלא יעצור כוח לשאת את הבדידות. עתה ידע שמשנתקף לפתע רצון נורא ללכת אל רחל סתווי ולהיות סמוך אל שולחנה לארוחת־הערב רצה לברוח מביתו למקום שאפשר לשכוח בו את הכשלון הנורא שעמד עליו שעה קלה קודם לכן; ושמא אף למקום שאפשר להשיח שם בכשלונו זה בלא שהדברים יעלו או יורידו. עליצות תקפה עליו כששיחה לנגדו את פניה מוכות התמהון של רחל סתווי כשתראה אותו מופיע בשעת ליל זו. מתי הלך כאן לאחרונה כלילה? כן, לפני עשר שנים. סתווי הזמין אז כמה מידידיו לחוג על כוס משקה. רחל סתווי שכבה בבית־החולים לילודות והם השיקו כוסותיהם לחייה ולחיי הרך הילוד. עשר שנים! הזמן עובר, יאקי יקירתי. אותם ימים עשיתי את הדרך בלעדיך ובלי המקל הזה שבידי. ליל ירח היה. לא כלילה החשוך הזה. הסביבה היתה שוקטת בטח והדרך היתה בטוחה...

הוא עצר תחתיו ונרעד. „יאקיו“ קרא בלחש ומן האפלה נסתמנה דמותה של הכלבה החשה אליו. „השארי כאן על ידי“. במרחק צעדים אחדים ראה את עיקול השביל. מכאן מוליך השביל בתוך פרדס עבות והוא זכר את דבריו של דודיק. בשביל זה הלכו הפדאיון. הוא חש את הלמות לבו ומועקה בקיבתו. „שמא נחזור. יאקיו“ מילמלו שפתיו. הוא ידע שהוא חייב להמשיך. אם יחזור, יהיה כשלון זה קשה לו לא פחות מן הקודם. „השתגענו. יאקיו“, אמר והתחיל לגשש דרכו קדימה אל עיקול השביל. מדי פעם שלח מבט אל הכלבה ונרגע קצת כשראה אותה שלווה בריחרוחיה לצדי השביל.

הם נכנסו לתוך הגוש המשחיר. האפלה גברה והדרך התחילה עולה בשיפוע קל. רוח קיץ היתה משחקת בפרדס וקולות נפצים של ענפים ונשורת שנדמו כצעדי אדם החרידוהו מדי פעם והוא עצר תחתיו בנשימה עצורה. עד שראה שהכלבה אינה חשה בשום סכנה ונתרווח והמשיך בדרכו. הפיסוג בשביל העולה היה קשה לו והוא נתנשם ונתנשף עד שמתוך העייפות רפתה קצת בטנו המכווצת מעקה ופחדו פחת. כמה פעמים מעדה רגלו במהמורת שלא הצליח לגלותה בעוד מועד בגישושי מקלו והוא נתמרמר וגידף, אלא דווקא משום כך גברה בו עקשנותו להמשיך וללכת. הנאה התחילה עולה בו מן ההליכה וכל מכשול שהתגבר עליו היה כמגביר אותה.

הם הגיעו לסופו של השיפוע והשביל התחיל יורד. עתה הוקל לו והוא החיש קצת את צעדיו. נשימתו נסתגלה להליכה והכאב הקל שחש בצדו חלף. מרחוק ראה את האורות וחיוך עלה על שפתיו. יכול נוכל, יאקיו יקירתי. השביל נתעקל והאורות נעלמו. צעדו נתאושש. והמועקה בקיבתו חלפה כליל. שמחה אחזה בו. הוא חש כיצד הפחד הולך ונעקר מתוכו עם כל צעד קדימה. עד כה וכה. חש פתאום בניחוחות העזים של ההדרים שהופצו מן הפרדס שמשני צדיו. הוא עמד רגע לפוש ועצם את עיניו. רגעים אחדים עמד כך כשהוא סופג אל קרבו את הניחוחות ומאזין לקולות ליליים רחוקים ממקום ישוב רחוק. תן בודד פצח לפתע ביבבה קטועה ומיד נתלוו אליו כל תני העולם ביללה רבה. יאקיו זקפה אוזניים והתחילה מנהמת בנבחוים כבושים. קולות התנים עלו מקרוב ונדמה לו למר מנור שניתן לו לגעת בהם במקלו. „הסי, יאקיו יקירתי“, אמר בלא שפקח את עיניו. „הניחיני להקשיב“.

טעם ימיה הראשונים של המושבה עמד באוויר, אותם ימים שכל בית מן הבתים והצריפים המועטים שבמושבה היה עומד כאילו הוא בודד בתבל כולה, נתון לסכנות, ויללותיהם של התנים היו כעולות מתחת לחלונות. ריגשה אחזה את מר מנור ועיניו נתלחחו. הוא המשיך בדרכו כשהדמעות זולגות על לחייו. „אלי, אלי“ היה הולך ומלמל. „אני, חיים מנור, שנדונתי להוציא את שנותי באותו קבר שבנתי וטיפחתי לא הרחק מכאן, זכיתי לחזור ולהתגורר רגע בצריף הישן של רבינוביץ הזקן, עליו השלום... זכיתי לחיות רגע שלעומתו נראות לי כל

שנותי האחרונות כהקדמה אחת ארוכה ומלאה שקרים... אודך, אלי, ששיירת בי לחלוחית, וחיוקתני ואימצתני אך הפעם לצעוד במקום סכנה, נקי מכל פחדי שטרפו עלי את עולמי..."

הם הגיעו לשפת הפרדס. מכאן הוביל השביל בשדה רחב פתוח ישר אל משקה של רחל סתווי. מר מנור עצר מתפעם כולו. רקיע גדול זרוע כוכבים מלוא מרחבי נגלה לו לפתע ממעל, מעל לשדה הרחב ולאורותיה של המושבה העומדים מרחוק. הוא הביט בשמיים בפליאה, כרואה אותם לראשונה בחייו. "אלי", הפטירו שפתיו. "השנים עוברות וקומתו של אדם שחה שם בתוך בתי האבן הצפופים ואדם שוכח שאפשר להביט פעם כלפי מעלה. כמעט שכחתי מה צורה יש להם לכוכביך, אלי". הוא הביט בכוכבים הזכורים לו מימיה הראשונים של המושבה והגה את הידועים לו בשמותיהם. "אני חיים מנור שבתי רגע לאהוב את עולמך, אלי ואת בריותיך אשר בראת... אלי! אם ישך ממיתני ביום מן הימים הרעם בגלגל והכני נא עכשיו, פן אשוב מחר והייתי כאשר הייתי אתמול!"

הוא התחיל חוצה את השדה הפתוח. הוא ראה את האורות העמומים בבית המגורים מעבר לגדר התיל. עתה צעד בביטחה כשהוא מוחה את הדמעות מעל פניו. עייפותו סרה, אבריו נשמעו לו ונשימתו נתנגנה בתוכו עם קצב ההליכה. הוא חדל לגשש במקלו והחזיקו במוגבה מן הקרקע. עוד כמאה צעדים נותרו עד השער. יאקי, שהבחינה בבית הקרוב הידוע לה, פרצה לפתע בדהרה של שמחה לעבר השער וחלפה בין שני השומרים שנבעתו למראה החיה העוברת ביניהם.

מר מנור רץ כמעט. עוד מעט! אלי, איזה אושר!

"מי שם!" הגיעה לאזניו הקריאה מעם השער.

"פדאין!" קרא מר מנור בעליצות כשהוא מנוסף במקלו ומחיש עוד יותר את צעדיו.

תקיפת־לב, עבר הרהור בראשו כשחש את המכה בצדו ונשימתו נעצרה. אסור היה לי לרוץ ולמהר כל־כך... לשכב במנוחה... לשכבה במנוחה... הוא זכר מה שקרא פעם על התנהגות נכונה בשעה של תקיפת־הלב. כיון שפרע ונפל לאטו בתנועה סיבובית נדמה היה לו ששמע קולות נפץ קודם־לכן. עד שהיה שרוע מלוא קומתו פרקדן על השביל, כשריאותיו המכווצות צמאות למעט אוויר, כבר ידע בוודאות שירו בו.

הרבסרן מזרחי, שהיה עושה את סיבובו הלילי בבקורת השמירה במושבה, היה יושב בביתה של רחל סתווי וגומע כוס תה חם שהציעה לו בעלת־הבית. רחל סתווי ישבה כפופה על בגד שהטליאה, ודודיק ישב על הספה והשתעשע בחתלתול. לפתע נפתחה הדלת כבסערה ויאקי נתפרצה לבית, כל־כולה כשכוש־זנב ונענועי־עכוו, לשון משורבבת ונשיפות לפוגג חומה. ראשונה נתאושש פדאין שקפץ מיד על אדן החלון תוך נישופי יריקה. לאחריו קרא דודיק: "יאקי!" רחל סתווי והרבסרן החליפו מבטים מהירים של תמיהה. "חיים בא", אמרה רחל סתווי. "חיים

מנור! בו ברגע נשמע צרור היריות ועיניה של רחל סתווי נקרעו לרווחה והיא תפסה בחזה בידיה. הרבסרן אץ אל הכפתור וכיבה את החשמל, וכשאקדחו השלוף בידיו פרץ החוצה.

השכיבו את מר מנור על הספה. נשימתו עלתה לו בקושי והיא נשמעה כבדה וקטועה בדממת החדר. הרבסרן היה גוזר את החולצה והגופיה במספרים ורחל סתווי, קפוצת שפתיים, החזיקה בידה את צנצנת הכוהל ואת התחבשות האיטיות של השומרים. אחד השומרים הלך להזעיק אמבולאנס. השני, בעל־העווי, שירה את הצרור, היה חוזר ונשבע בפנים חוזרות שמר מנור צעק פדאין ונוסף במקלו שנראה לו לשומר כרובה. הרבסרן זכר את הפקודה שנתן, לירות בלי שהיות יתירות בכל יצור שלא ידע את הסיסמה, ושלח את השומר אל מקומו בשער. „המתן רגע“, אמר מר מנור. הוא חייך חיוך רפה. „אני לצון חמדתי לי... הוא אינו אשם“. השומר הביט בו מתוך הכרת־טובה. הרבסרן רמו לאיש בעינו והשומר יצא.

„אל תדבר, המורה“, אמר הרבסרן. „שכב במנוחה גמורה. עוד מעט יבוא אמבולנס ונקח אותך לבית־החולים“.

בצד גופו הכחוש של מר מנור השחיר חור קטן, מפחיד בקטנותו. הדם רצע שני פסים דקים שירדו לאורך המותן אל הגב. מן הצרור שנורה פגע בו כדור אחד. הרבסרן הצמיד את התחבשות לפצע והעביר את האגדים בזהירות מתחת לגבו של השוכב וחזר וקשר אותם מעל לתחבשות.

„דודיק“, אמר מר מנור לפתע, כשהוא נועץ את עיניו העייפות בחתלתול היושב דרוך על ארן החלון. „אתה לקחת את החתול מביתי?“
„כן, המורה“, אמר דודיק שעמד חיוור על־יד השולחן, מחויק בצווארונה של יאקי. „הוא... שלך?“

מר מנור נשם עמוקות ועצם עיניו. „אין דבר, דודיק... לך הוא מעתה... טפל בו היטב... גם ביאקי...“

רחל סתווי, שדימתה לשמוע בדבריו של מר מנור נעימה של צוואת שכיב־מרע, לא עצרה ברוחה ואצה משם אל החדר הסמוך. הרבסרן רמו לדודיק שישים עינו על מר מנור ויצא אחריה. היא נפלה עליו ופרצה בבכי. אבל מיד ניתקה עצמה והתחילה למחות את דמעותיה.

„אמור לי את האמת, מזרחי, מה סיכוייו?“
„הוא יחלים“, אמר הרבסרן. „אל תדאגי“.

„את האמת, מזרחי, את האמת! אתה יודע שאינני טירונית בדברים האלה, אני מוכרחה לדעת את האמת, בבקשה ממך אמור לי מה אתה חושב.“
„אינני יודע. בפעולה מהירה אולי אפשר עוד להצילו, אבל הקשיים בנשימה אינם מוצאים חן בעיני. אולי נפגעה הסרעפת, או אברים פנימיים אחרים... אם נפגע

הכבד...” הוא הניף אגודל של הכליבידי־שמיים כלפי התקרה. „מדוע בא בדרך זו? הוא אינו יודע שיש דרך חדשה?”

רחל סתווי החשתה רגע. „הוא... הוא לא היה כאן שנתיים... כשסללו את הדרך החדשה דרך המשק של פלדמן לא ראיתי שום צורך לספר לו עליה... לא חשבתי שהוא יבוא. על־כל־פנים לא בלילה.”

נכנס דודיק. „אמא, הוא רוצה עט ונייר”. רחל סתווי חשה אל הברז ושטפה את פניה, צבטה קצת בלחייה ונכנסה אל מר מנור כשהיא מעמידה פנים מאושיים ככל האפשר.

„הביאו לי עט ונייר”, אמר מר מנור.

„אסור לך להתאמץ”, אמר הרבסרן. „עליך לשכב במנוחה גמורה.”

„עט ונייר”, אמר מר מנור וניסה להתרומם על משכבו. הרבסרן החזיק בו והשכיבו ורמו לדודיק. הילד יצא וחזר כשהנייר והעט בידו. הם התקינו למר מנור לוח מעל חזהו והרבסרן תמך את ידו כשכתב מתוך התאמצות רבה:

אני חיים מנור בדעה צלולה מצווה ביתי רכושי חסכונותי לרחל סתווי חיים מנור

ידו צנחה והעט נשמט ונפל ארצה. עיניו נעצמו. „רחל”, הפטיר.

„כן חיים”, אמרה רחל סתווי. היא כרעה על ידו והעבירה בידה על מצחו. הוא פקח עיניו והביט בה, מחייד מתוך החולשה. מבטה נפל על גליון הנייר שעל חזהו והיא חטפתו והעבירה עיניה עליו.

היא לא ניסתה עוד להסתיר את בכייתה. מרחוק נשמעו צופריו של אמבולאנס דוהר. פדאין ויאקי זקפו אוזניים והקשיבו רב־קשב.